

FINANCE, BANKING, INSURANCE AND THE STOCK MARKET

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ ТА ФОНДОВИЙ РИНОК

УДК 336.7

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТАРТАП-ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Надія Зарічна

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
Тернопіль, Україна*

Резюме. Внаслідок повномасштабного російського вторгнення економіка України зазнала структурних змін і це негативно вплинуло на динаміку її розвитку. Проте сфера стартап-підприємництва виявила високий рівень стійкості завдяки унікальним інноваційним ідеям та рішенням в умовах невизначеності. Розвиток інноваційних бізнес-моделей у підприємстві та збільшення глобальних інвестиційних ресурсів є основою інноваційного розвитку України, однак це все тепер реалізувати є надскладним завданням для держави. Дослідження тенденцій розвитку стартап-підприємництва в умовах воєнного стану, аналіз джерел їх фінансового забезпечення, напрацювання ефективних рішень щодо регулювання їх функціонування й визначають актуальність статті. Питаннями закономірностей розвитку та основ функціонування стартапів в Україні займалися багато науковців, проте попри значний науковий доробок, не дослідженими залишаються фінансові аспекти забезпечення стартап-підприємництва в умовах війни. Мета статті полягає у дослідженні тенденцій розвитку стартап-підприємництва в умовах воєнного стану, аналізі основних джерел їх фінансування, а також розробленні рекомендацій для покращення фінансового забезпечення стартап-підприємництва в Україні. Досліджено процес становлення в розвитку стартап-підприємництва у вітчизняній економіці та визначено шість етапів його формування: зародження, зростання, адаптивний етап, новітній, ковідний та період воєнного стану. Проаналізовано динаміку розвитку стартап-підприємництва всередині країни та визначено рейтингову позицію України в StartupBlink екосистем світу; виділено міста, які виступають локомотивами розвитку стартап-підприємництва в країні. На основі аналітичних звітів StartupRanking, виявлено негативну тенденцію створення стартапів у воєнний час, що пояснюється обмеженим доступом до капіталу фінансових організацій та нових джерел фінансування. За даними Українського фонду стартапів, розглянуто діючі програми з підтримання розвитку стартап-підприємництва, а також досліджено фінансову підтримку міжнародних організацій даного виду бізнесу.

Ключові слова: стартап, стартап екосистема, стартап-підприємництво, розвиток, фінансове забезпечення.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.062

Отримано 01.11.2023

UDC 336.7

**FINANCIAL SUPPORT OF DEVELOPMENT OF A START-UP
BUSINESS IN THE CONDITIONS OF MARITAL LAW****Nadiia Zarichna***Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University,
Ternopil, Ukraine*

Summary. As a result of the full-scale Russian invasion, Ukraine's economy underwent structural changes, which negatively affected the dynamics of its development. The field of the startup entrepreneurship had a high level of sustainability due to unique, innovative ideas and solutions in conditions of uncertainty. Developing innovative enterprises and expanding global investment resources are the foundations of Ukraine's innovative growth. However, putting this into action is an exceptionally difficult challenge for the state. The study of trends in the development of startup entrepreneurship in martial law conditions, the analysis of the sources of their financial support, and the development of effective solutions to regulate their functioning show the article's relevance. Many scientists have dealt with the issues of regularities of development and the basics of the functioning of startups in Ukraine. Despite significant scientific progress, the financial aspects of supporting startup entrepreneurship in wartime conditions still need to be explored. The article aims to study the trends in the development of start-up entrepreneurship under martial law, analyze the main sources of their financing, and develop recommendations for improving the financial support of start-up entrepreneurship in Ukraine. The article examines the process of origination and development of startup entrepreneurship in the domestic economy. It identifies six stages of its formation: origination, growth, adaptive stage, the newest stage, the current stage, and the period of martial law. The author analyzed the dynamics of the development of startup entrepreneurship within the country and determined the rating position of Ukraine in StartupBlink of the world's ecosystems, in selected cities that act as locomotives for the development of startup entrepreneurship in the country. Based on the analytical reports of Startupranking, a negative trend of startups development during wartime was revealed, which is explained by limited access to the capital of financial organizations and new sources of financing. According to the Ukrainian Startup Fund, the article reviews current programs to support the development of startup entrepreneurship. It investigates the financial support of international organizations for this type of business.

Key words: startup, startup ecosystem, startup entrepreneurship, development, financial support.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.01.062

Received 01.11.2023

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення в Україну стало найбільшим потрясінням за роки її незалежності й негативно вплинуло на всі напрями розвитку держави. Ці зміни неабияк торкнулися економіки та всіх її дотичних секторів. Проте сфера стартап-підприємництва виявила високий рівень стійкості, оскільки ґрунтується на унікальних інноваційних рішеннях та бізнес-моделях, що забезпечує їй легку адаптивність в умовах невизначеності. Як відомо, розвиток інноваційних компаній залежить від обсягів та джерел фінансування, враховуючи середовище, в якому опинилися вітчизняні суб'єкти підприємництва внаслідок військових дій. Актуальності набуває дослідження тенденцій розвитку стартап-підприємництва в умовах обмежених фінансових ресурсів через воєнний стан, аналізі джерел їх фінансового забезпечення, напрацювання ефективних рішень щодо регулювання їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням становлення та дослідженням розвитку стартап-підприємництва в Україні та за кордоном присвячені роботи багатьох науковців, а саме: Касич А. О., Джура А. М., Ситник Н. І., Гейдор А. П., Бізбіз Т. М., Е. Райс, П. Тіль, С. Вальтер та інші. Попри значний науковий доробок, не дослідженими залишаються динаміка та фінансування розвитку вітчизняного стартап-підприємництва в умовах воєнного стану, що й зумовило вибір даної теми.

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку стартап-підприємництва в умовах воєнного стану, аналіз основних джерел їх фінансування, а також розроблення рекомендацій для покращення фінансового забезпечення стартап-підприємництва в Україні.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: дослідити актуальну динаміку розвитку стартапів в умовах воєнного стану; проаналізувати та охарактеризувати основні джерела їх фінансування, розробити практичні рекомендації щодо можливостей збільшення обсягів фінансування розвитку стартап-підприємництва в Україні. Для вирішення поставлених завдань використано методи: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, моделювання, графічний, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Тісна взаємодія громадських об'єднань, організацій та бізнес-структур формує середовище для створення нових потенційно привабливих бізнес-моделей у сфері підприємництва – стартапів. Сектор стартап-підприємництва в Україні володіє потужним науковим потенціалом та створює умови для генерування інноваційних ідей. Проте процес реалізації цих бізнес-проектів потребує залучення довготермінових іноземних інвестицій, оскільки фінансова політика України на сьогодні спрямована на підвищення обороноздатності держави.

Досліджуючи процес зародження й розвитку стартап-підприємництва у вітчизняній економіці, слід відзначити його етапи формування (табл. 1). Вітчизняна періодизація включає 6 етапів, проте світовий успіх України в глобальному стартап-просторі відбувся у 2008 р., коли відбулася презентація українського стартапу Viewdle. У 2012 році компанія Google купила найбільш інноваційний європейський стартап Viewdle, розробниками якого були вихідці з України. Американська корпорація заплатила за технологію розпізнавання облич на фото й відео 35 млн дол. США (це була фантастична на той час сума угоди). У травні 2023 року, розробник Viewdle розповів про новий стартап Instock, який вже залучив 4,6 млн дол. США інвестицій і очікує ще надходження 3 млн дол. США до кінця 2023 р. Інвестори оцінили Instock – розробника роботів для складської логістики – майже у 20 млн дол. США [1].

Таблиця 1. Періодизація формування та розвитку стартап-підприємництва в Україні

Етап (роки)	Назва етапу	Характеристика етапу
1	2	3
I етап (1991–1999)	Зародження	Формування нормативно-правової бази регулювання підприємництва, поява можливостей ведення підприємницької діяльності шляхом відкриття малих та середніх підприємств
II (2000–2006)	Зростання	Створення основних положень державної регуляторної політики підприємницької діяльності, зростання кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю і розробляли інновації
III (2007–2013)	Адаптивний	Упровадження міжнародних (у т.ч. європейських) стандартів бізнесу в роботу вітчизняних підприємств, поява перших бізнес-моделей ведення підприємництва – стартапів
IV (2014–2018)	Новітній	Рекордне зростання кількості малих та середніх підприємств, підвищення ділової активності населення, позитивна динаміка збільшення венчурних угод. Створення Українського фонду стартапів (державного типу)
V (2019–2021)	Ковідний	Активізація роботи на онлайн-платформах, переорієнтація ведення бізнесу в онлайн режимі; створення новітніх інноваційних продуктів в онлайн-середовищі; розвиток дистанційної форми стартап-підприємництва, вихід на нові ринки співробітництва
VI (2022–2023)	Період воєнного стану	Зміна вектора роботи та перекваліфікація діючих стартапів на потреби держави в умовах війни, акцент на гуманітарні та волонтерські проекти; зміна фактичного місця розташування у зв'язку з воєнними діями і як наслідок вихід на зовнішні ринки (Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки), збільшення обсягів та диверсифікація інноваційної діяльності.

Джерело: складено автором на основі [2].

Перш, ніж аналізувати динаміку розвитку стартап-підприємництва всередині країни, слід дослідити світові тенденції результативності даного виду діяльності, а також рейтингове місце України в ньому. За рейтингом стартап екосистем світу StartupBlink [3], глобальне фінансування стартапів у світі скоротилося на 30% (з рекордного 2021 року – 624 млрд дол. США до 413 млрд дол. США за 2022 р.). Хоча ця цифра все одно більша ніж у 2020 та 2019 роках, найбільше падіння припало на другу половину 2022 року, що свідчить про прискорення спаду інвестицій. У 2023 році найбільш популярною галуззю для стартапів залишилися програмне забезпечення та дані, на цей напрямок припадає 31,95% світових стартапів.

За рейтингом стартап екосистем світу StartupBlink [3] Україна у 2023 році увійшла в топ-50 країн світу і зайняла 49 місце (найнижча рейтингова оцінка була за результатами 2020 р. – 29 місце, найвища – у 2023 р.), серед європейських країн – 30 позиція (рис. 1). За результатами роботи у 2022 р, обсяги фінансування проектів у сфері стартап-підприємництва склали 87 млн дол. США, що у 2 рази більше, ніж у 2021 р. – 41 млн дол. США та у 4 рази більше у порівнянні з 2020 р. (22 млн дол. США). Проте критеріями, які гальмують розвиток сфери стартапів в Україні, визначено високий рівень корупції, недосконалість законодавчого поля та ведення військових дій.

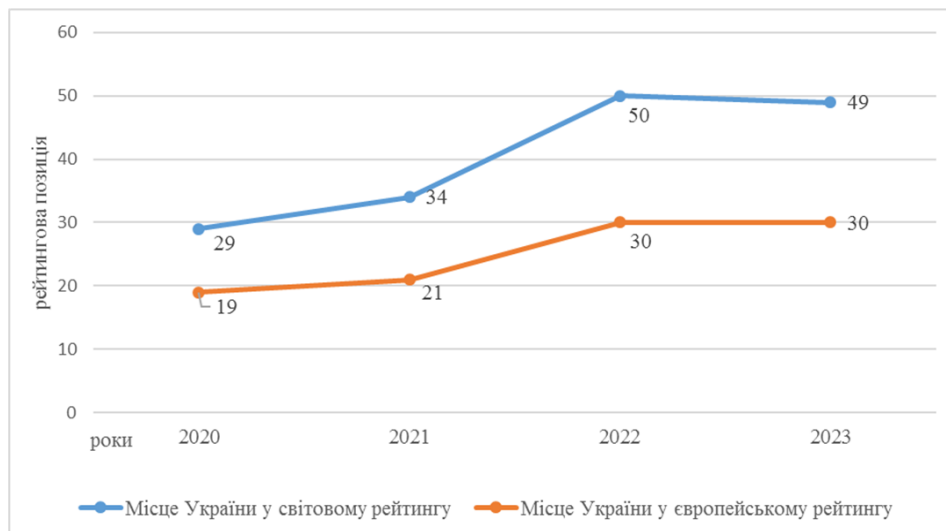

Рисунок 1. Рейтингові позиції України за Глобальним індексом стартап екосистеми у світі та Європі у 2020–2023 рр.

Джерело: побудовано автором на основі [3, 4].

Не зважаючи на вплив російсько-української війни, спостерігаємо підняття рейтингової оцінки Києва у рейтингу міст світу. Після важкого 2022 року, столиця України продемонструвала стійкість і у 2023 році піднялася на 16 позицій до 77-го місця у світі (у 2022 р. була на 93). Містами України, які виступають локомотивами розвитку стартап-підприємництва, є Київ, Одеса, Львів, Харків, Дніпро і Тернопіль, що вказує на потужний науковий потенціал розвитку ефективної екосистеми стартапів українських міст, які не зважаючи на воєнний стан у країні продовжують працювати.

Згідно з аналітичними звітами Startupranking, кількість створених стартапів в Україні в період війни мала тенденцію до зростання у 2020–2022 рр. (у 2020 р. – 270, у 2021 р. – 328, у 2022 р. – 345), проте як свідчать дані за III квартал 2023 р., спостерігається негативна динаміка (211 стартапів), що пояснюється обмеженим доступом до капіталу фінансових організацій та нових джерел фінансування [4].

Як свідчать результати опитувань серед стартапів, 70% з них розпочинали свій бізнес за рахунок власних коштів, а вже потім у процесі свого розвитку у них з'явився доступ до венчурного капіталу і фінансів міжнародних компаній (рис. 2).

За даними Українського фонду стартапів, протягом 2020–2023 років було виділено понад 8 млн дол. США у вигляді грантів; отримали фінансування 352 команди і було проведено 330 івентів; представники 119 стартапів відвідали 23 найбільші технологічні світові з'їзди; 199 експертів pro bono приєдналися до роботи фонду; фонд профінансував на загальну суму 125 000 дол. США, підтримав сектор малих та середніх підприємств грантами в рамках співпраці з EU4Business на суму 100 000 євро [6].

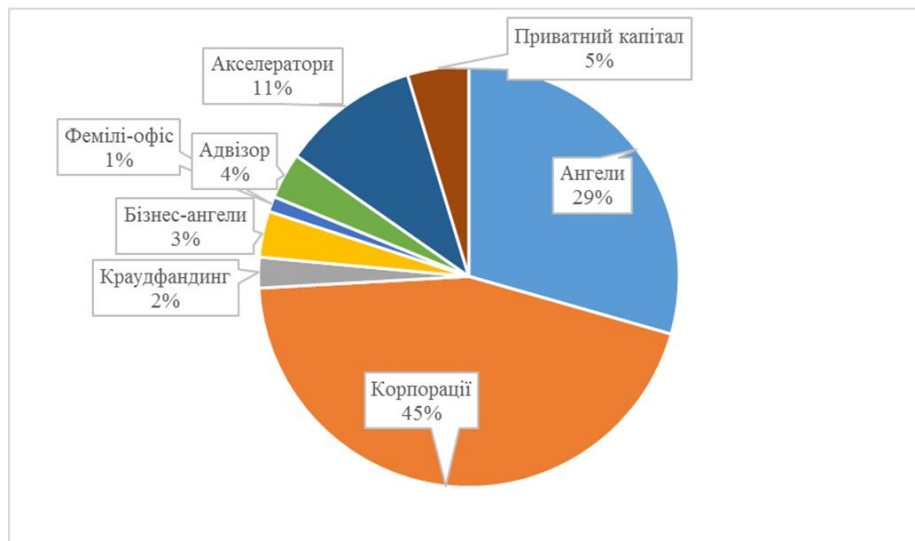

Рисунок 2. Структура фінансування стартап-підприємництва в Україні за джерелами походження коштів

Джерело: побудовано автором на основі [5, 6].

З початку воєнних дій в Україні фонд зосередив свою діяльність на підтриманні проектів defense tech та deep tech. Наразі функціонують такі програми: підтримання проектів подвійного призначення та програма інноваційних ваучерів. У квітні 2023 року на базі Фонду розвитку інновацій почав працювати проєкт BRAVE1, який за два місяці своєї діяльності отримав понад 320 розробок, 138 пройшли військову експертизу. Видано перші сім грантів для defense tech проєктів. За 2022 рік випускники грантових програм залучили понад 10 млн дол. США інвестицій. Серед переможців компанії: Esper Bionics, Awesomic, Upswot, Finmap, Zeely та багато інших [6].

За підсумками 2022 року Український фонд стартапів став першим від України партнером Європейської інноваційної ради в рамках програми EIC Ecosystem Partnerships and Co-Investment Support, увійшли до пан'європейського консорціуму InterNEI EIT Food&Health та Govteh.

Наразі в Україні діє три програми з підтримання розвитку вітчизняних стартапів міжнародними організаціями: «GIST Ukraine Business Incubation» (США), Менторська програма «Empowering Future Entrepreneurial Ukraine» (Фінляндія та Естонія) та Програма Європейської інноваційної ради (ЄС). А також створено Фонд підтримання стартапів Google, які фінансують проєкти у сфері бізнес-процесів, освіти, охорони здоров'я та програмного забезпечення [7, 8, 9].

Висновки. Сфера стартап-підприємництва в Україні активно розвивається не зважаючи на воєнний стан. Проте вважаємо за необхідність виділити ряд негативних чинників, які й досі гальмують цей процес:

1. Недостатнє фінансування й недосконалість вітчизняного законодавства.
2. Корупція.
3. Низька залученість іноземних інвестицій через невизначеність у політичній та економічній сферах;
4. Неприятливий бізнес-клімат через воєнний стан.

Шляхами вирішення цих проблем є розроблення механізму регулювання стартап-підприємництва в Україні, розроблення державних фінансових цільових програм, а не згадування кількох пунктів в стратегіях та концепціях загальнодержавного розвитку; тісна співпраця України з міжнародними організаціями з метою залучення інвестицій. Підтримання стартап-підприємництва є комплексним процесом, тому потребує реалізації одразу усього комплексу заходів з подолання негативних чинників. Перспективами подальших наукових досліджень буде розроблення механізму співробітництва стартапів з учасниками фінансового кластера для залучення додаткових джерел фінансування та підвищення якості взаємодії в бізнес-середовищі.

Conclusions. Therefore, based on the analysis results, the sphere of startup entrepreneurship in Ukraine is actively developing. Despite the state of war, we consider it necessary to highlight several negative factors that are still inhibiting this process:

1. Insufficient funding and imperfection of domestic legislation.
2. Corruption.
3. Low involvement of foreign investments due to uncertainty in the political and economic sphere.
4. Unfavorable business climate due to martial law.

Ways to solve these problems are developing a mechanism for regulating startup entrepreneurship in Ukraine, developing state financial target programs rather than mentioning them in several points in strategies and concepts of national development, and close cooperation of Ukraine with international organizations to attract investments. Support of startup entrepreneurship is a complex process. Therefore, implementing the entire set of measures to overcome negative factors simultaneously. Prospects for further scientific research will be the development of a mechanism for the cooperation of startups with participants in the financial cluster to attract additional funding sources and improve the quality of interaction in the business environment.

Список використаних джерел

1. Дудко В. Найдосвідченіший початківець України. 250 переможців. Журнал Forbes Ukraine. Червень–липень, 2023. С. 35.
2. Мазур А. В. Регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні: дис. ... д-р ф-фії: 073 менеджмент / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2023. 260 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/diss_Mazur.pdf (accessed: 23.10.2023).
3. The Global Startup Ecosystem Index Report 2023. URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport> (accessed: 23.10.2023).
4. Startup Ranking Top – Ukraine. URL: <https://www.startupranking.com/top/ukraine> (accessed: 23.10.2023).
5. Каталог фінтех-компаній України 2020. URL: <https://fintechua.org/market-map> (accessed: 05.03.2023).
6. Тарасовський Ю. Гранти на мільйони доларів, сотні івентів та проєктів. Мінцифри показало результати роботи фонду стартапів. Журнал Forbes Ukraine. 11 липня 2023 р. URL: <https://forbes.ua/news/granti-na-milyoni-dolariv-sotni-iventiv-ta-proektiv-mintsifri-pokazalo-rezultati-roboti-fondu-startapiv-11072023-14732> (дата звернення: 23.10.2023).
7. ЄС виділяє через Європейську інноваційну раду 20 мільйонів євро для українських стартапів. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/IP_22_3533 (дата звернення: 23.10.2023).
8. The GIST Business Incubation program. URL: <https://www.gistnetwork.org/gist-2022-BI-ukraine> (дата звернення: 18.09.2023).

9. The second group of Google for Startups Ukraine Support Fund grant recipients was announced. URL: <https://ukraine.googleblog.com/2022/08/googlefor-startups-ukraine-support-fund.html> (дата звернення: 18.09.2023).

References

1. Dudko V. (June-July, 2023). Naydosvidchenishyy pochatkivets Ukrayiny [The most experienced beginner in Ukraine]. Journal Forbes Ukraine. P. 35.
2. Mazur A. V. (2023). Regulyuvannya rozvytku startap-pidpryyemnyctva v Ukrayini [Regulation of the development of startup entrepreneurship in Ukraine.] (PhD Thesis), Lviv: Lviv National University of Ivan Franko. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/09/diss_Mazur.pdf (accessed: 23.10.2023).
3. The Global Startup Ecosystem Index Report 2023. URL: <https://www.startupblink.com/startupecosystemreport> (accessed: 23.10.2023)
4. Startup Ranking Top – Ukraine. URL: <https://www.startupranking.com/top/ukraine> (accessed: 23.10.2023).
5. Katalog fin-tech kompaniy Ukrayiny 2020 [Catalog of fintech companies of Ukraine 2020]. URL: <https://fintechua.org/market-map> (accessed: 05.03.2023).
6. Tarasovskyy Y. (July, 11, 2023). Granty na mil'yony dolariv, sotni iventiv ta proyektiv [Grants on millions of dollars, hundreds of events and projects] Zhurnal Forbs Ukrayina [Journal Forbes Ukraine] (electronic journal). URL: <https://forbes.ua/news/granti-na-milyoni-dolariv-sotni-iventiv-ta-proektiv-mintsifri-pokazalo-rezultati-roboti-fondu-startapiv-11072023-14732> (accessed: 23.10.2023).
7. YeS vydilyaye cherez Yevropeys'ku innovatsiynu radu 20 mil'yoniv yevro dlya ukrayins'kyh startapiv [The EU allocates 20 million euros for Ukrainian startups through the European Innovation Council]. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/IP_22_3533 (accessed: 23.10.2023).
8. The GIST Business Incubation program. URL: <https://www.gistnetwork.org/gist-2022-BI-ukraine> (accessed: 18.09.2023).
9. The second group of Google for Startups Ukraine Support Fund grant recipients was announced. URL: <https://ukraine.googleblog.com/2022/08/googlefor-startups-ukraine-support-fund.html> (accessed 18.09.2023).